

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 001:002;30+16+007+124.2

Воронкова В. Г.,
доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри менеджменту організацій та управління
проектами, Запорізька державна інженерна академія
(Україна, Запоріжжя), valentina-voronkova@yandex.ru

Максименюк М. Ю.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
менеджменту організацій та управління проектами,
Запорізька державна інженерна академія (Україна,
Запоріжжя), marina.maximenuk@mail.com

САМОРОЗГОРТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СКЛАДНОЇ ІЄРАРХІЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СТОХАСТИЧНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються соціально-філософські засади саморозгортання складних ієрархічних систем в умовах невизначеності, що проявляються в умовах стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки. Саморозгортання організації як складної ієрархічної системи демонструє переходи якості від одного стану до іншого, як в умовах онтогенезу, так і філогенезу соціальних систем. Це дозволило зробити висновок, що в основі саморозгортання знаходяться аутопоєзис, самореференція і самоорганізація, які виходять на вирішення проблем синергетичної парадигми: 1) нелінійності розвитку; 2) багатоваріантності чи альтернативності розвитку; 3) здатності соціальної системи організації до якісного стрибка в умовах невизначеності за рахунок її самоорганізації.

Ключові слова: саморозгортання, організація як складна ієрархічна система, невизначеність, самоорганізація, стохастичність інформаційного суспільства, синергетично-рефлексивна модель організації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Стаття підготовлена як результат виконання завдань науково-дослідної роботи «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації», підготовленої згідно з проектом Міністерства освіти і науки України щодо виконання фундаментальних робіт з філософії (номер державної реєстрації НДР 0115U002343 2015–2017 рр.).

Мета наукового дослідження – концептуалізація саморозгортання організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства.

Дана мета реалізується в наступних задачах:

- аналіз інформації як головної матриці існування організації як складної ієрархічної системи, що діє в умовах стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки;

- виявлення сутності організації як складної ієрархічної системи, аналіз якої потребує використання системної, системно-структурної, синергетичної методології;

- формування концепції організації як складної ієрархічної системи, що є відкритою і діє в умовах невизначеності (кризовості, біфуркаційності);

- пошуки шляхів виходу з ситуації невизначеності організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спираються автори.

Перший напрямок робіт – аналіз комунікації, яку досліджували К. Бергер, Е. Гірш, Е. Голл, С. Даль, Р. Дафт, К. Клакхон, Г. Маклюен, У. Морріс, М. Портер, Д. Трагер, С. Хантінгтон, Г. Хофстеде. *Другий напрямок* – аналіз проблем інформаційно-комунікативного процесу та його впливу на діяльність організації – І. Ансофф, К.-О. Апел, З. Бауман, У. Бек, Ж. Бодрійяр, Г. Гадамер, Н. Луман, Г. Маклюен. *Третій напрямок* – аналіз діяльності організації в умовах глобального інформаційно-комунікативного простору в контексті досліджень західних вчених: Р. Арона, Д. Белла, О. Тоффлера, І. Валлерстайна, Е. Гідденса, М. Кастельса, Ю. Лотмана, Н. Лумана, Дж. Нейсбіта, Ф. Фукуями, С. Гантінгтона. *Четвертий напрямок* – твори вітчизняних вчених, як: В. Андрушенка, Т. Андрущенко, О. Базалюка, В. Беха, Ю. Бех, В. Вашкевича, В. Воронкової, М. Козловець, Н. Кочубей, С. Куцепал, С. Попова, О. Пунченка, О. Скубашевської, М. Степика; російських вчених – Р. Абдєєва, Н. Вінера, М. Моїсеєва, М. Іноземцева, С. Кара-Мурзи, Л. Колганова, О. Панаріна, А. Уткіна; білоруських вчених – Т. Ткаліч, А. Лазаревич, П. Водоп'янова. *Твори вчених п'ятого напрямку* слугують джерелом розробки теоретико-методологічних засад управління інформаційно-комунікативним процесом в умовах інформаційного суспільства – В. Даніліяна, Д. Дубова, М. Ожевана, В. Кохаха, В. Кременя. Ступінь науковості проблеми дослідження полягає в тому, що існує суперечність між надлишком наявних знань про комунікативні процеси та відносним дефіцитом досліджень, у яких було б представлено вплив інформаційно-комунікативного процесу на розвиток організації в умовах стохастичності. Велику роль у становленні та розвитку інформаційного суспільства відіграли документи ООН, спеціалізованих установ в галузі інформації та ЮНЕСКО у галузі інформації: доповідь М. Бангеманна «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС» (1994); «Електронна Європа» та «Електронна Європа +»; Ініціатива «2010» та «Європа 2010»; «Цифровий порядок денний для Європи», Європа і Світовий саміт з інформаційного суспільства (2003–2005); економічні, технологічні, культурологічні рамкові програми ЄС (1983–2012 рр.) і на перспективу до 2015 р.; інформаційна політика Ради Європи у галузі інформації (1986–2015 рр.). Кр. Мей у праці «Інформаційне суспільство: скептичний погляд» виділяє три періоди цієї проблеми: 1) дослідження, що мали місце з початку 1960-х рр. і до середини 1970-х р. і торкалися США; 2) дослідження кінця 1970-х рр. і початку 1990-х рр., коли інформаційно-комунікативні технології активно впроваджувалися у розвинутих країнах світу; 3) дослідження, коли виникнення і поширення Інтернету сприяло масовій зацікавленості ідеями глобального інформаційного суспільства, в основі якого інформація як головна матриця, що означає приналежність до певної наукової спільноти.

Інформація як головна матриця інформаційного суспільства характеризує сукупність елементів – норм, приписів, що виступають відносно діяльності вченого як

зразок, компонентами якого є «символічні узагальнення» – логічні чи математичні формули; «метафізичні частини парадигми», що допомагають уточнити способи вирішення «завдань»; цінності, що стосуються прогнозів, які сприяють вибору кращих прийомів із загальноновизначених і забезпечують єдність в науковому співтоваристві. Матриця – це загальноновживане уявлення про предмет, властивість, дію, вплив, те що означає сутність даного поняття, начало, ідентифікацію об'єкта дослідження у нашому дослідженні представляється терміном «організація як складна ієрархічна система», що потребує системно-синергетичної методології для свого аналізу [10, с. 2].

Обговорення проблеми. Організацію як складну ієрархічну систему слід уявити як систему взаємопов'язаних між собою елементів (вузлів, суб'єктів), що мають ознаку цілісності і визначають «системність» об'єкта (наявність «цільової» функції), що не зводяться до сукупності функцій елементів. Саме характеристики елементів, зв'язків і «ознак цілісності» визначають параметри організації як складної ієрархічної системи. Для аналізу організації як складної ієрархічної системи слід побудувати функціонально-структурну модель організації як єдиного соціального організму, параметри функціонування якої залежать від міри узгодженості дій взаємопов'язаних структурних елементів [7].

Поняття «модель» розуміється як спрощене уявлення об'єкта дослідження, достатнє для досягнення поставленої цілі і вирішення ряду задач, що суміжні з цими задачами. Під «соціальними субструктурними рівнями організації» ми розуміємо певні сфери суспільних відносин, що виконують певні функції в суспільстві. Метою у даному випадку є розробка моделі розвитку організації як єдиного цілого, об'єкта перетворення у суспільстві, визначення методів і засобів оцінки «якості» його життєдіяльності, що зводиться до суми суспільних відносин, які функціонують у суспільстві. Для даного дослідження більш адекватною є структурно-функціональна модель організації, що розглядається як цілісна система суспільних відносин інформаційного суспільства і мережевої економіки. Структурно-функціональна модель організації як єдиного цілого включає ієрархію підсистем організації, інформаційного суспільства, проявляє параметри основних характеристик і дозволяє відповідати на питання про стан і перспективи розвитку організації, що діють в умовах стохастичності (невизначеності, кризовості, біфуркаційності, деградації чи занепаду).

Для того, щоб відбулися певні зрушення в діяльності організації як ієрархічної системи необхідно організацію змоделювати як цілісність, у якій успішно функціонують усі субструктурні системи, представлені як автономні цілісності, які впливають на розвиток всіх систем і демонструють ефект роботи організації як єдиного соціального організму. Тому, на нашу думку, відсутність системного розуміння цілісності організації приводить до фрагментарності, відсутності ієрархії підсистем та її рівнів, відсутності систематизації елементів структури організації, системного розуміння її цілісності, тобто забезпечення життєдіяльності організації як єдиного цілого. Відсутність взаємовпливу «систем» і «підсистем» організації як єдиного цілого на характеристики системи як цілісності тобто виявлення «інтегрального впливу» приводить до випадкового вибору «точок біфуркації» з непередбачуваними і непрогнозованими результатами.

Відсутність чіткого взаємовпливу систем і підсистем пов'язана з тим, що управлінцям не вдалося (не вдається) проникнути в ієрархію тих функцій, що впливають на життєстійкість організації. Це приводить до того, що відбулося викривлення функцій, які привели не до посилення ключових функцій життєстійкості організації, а до її деградації з її нескінченно розмитими межами параметрів виживання субструктурних рівнів організації. При цьому на деградацію (невизначеність) організації впливає і обмеження об'єктивних чинників у зв'язку з обмеженням ресурсів – організаційних, людських, фінансових, яких не вистачає для пошуку ефективних методів (важелів впливу) оптимізації діяльності організації, що не приводять до швидких позитивних змін в управлінській діяльності, а тільки для пояснення неможливості реалізації об'єктивного чинника та швидкого покращення ситуації в умовах невизначеності [5, с. 8–19].

Організація як складна ієрархічна система, яка діє в умовах стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки, представляє механізм упорядкування інформаційних потоків всередині організації та оточуючого середовища. Найважливішим елементом організації як системи є оболонка транслятора між інформаційним простором організації і самою організацією. Організація як інформаційно орієнтована система – це група взаємопов'язаних систем, що мають значні переваги через властиві їм гнучкість та адаптаційність, що являють собою принципові якості для виживання й успіху у довкіллі, що так швидко змінюється. Сьогодні організації як мережеві налаштовані поширюються в усіх сферах економіки та суспільства, переважаючи вертикально організовані корпорації та централізовані бюрократії. Проте через їхні переваги в гнучкості, мережі, на відміну від органіцій ієрархічно-центрального типу, мають суттєві труднощі в координації функцій, фокусуванні ресурсів на специфічних цілях та удосконаленні поставлених завдань. Останнє вимагає визначення умов виходу із стану стохастичності організації і досягнення ними стійкого розвитку (гомеостазу) за рахунок використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та вироблення механізмів підвищення ефективності інформаційно-комунікаційного менеджменту в організації. В основі процесів стохастичності – організаційна та управлінська нестабільність, яка може бути подолана за рахунок посиленого впливу ІКТ та інформаційно-комунікаційного впливу в інформаційному суспільстві [14].

В результаті ефективного використання ІКТ в умовах інформаційного суспільства та мережевої економіки організація перетворюється на єдиний цілісний організм, що відбувається за рахунок впливу ІКТ. В результаті вивчення напрямів посилення ІКТ на діяльність організації як складної ієрархічної системи, що діє у глобальному інформаційному просторі, слід здійснити аналіз проблем стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки, що гальмують діяльність організації, та розробити механізм досягнення ефективної діяльності організації та вироблення перспектив її розвитку як єдиного соціального організму [3].

Дослідження дозволяє сформулювати рамкову модель організації як складної ієрархічної системи, для чого слід розробити важелі ефективності впливу ІКТ на діяльність організації та вироблення рамкової моделі

стійкого розвитку організації. В їх основі розробка концепції організації як складної ієрархічної системи, що діє в умовах стохастичності (невизначеності, кризовості, біфуркаційності чи поліфуркаційності) і потребує використання для її аналізу системної, системно-структурної, синергетичної методології, яка дозволяє розкрити ситуацію невизначеності, вибору альтернативи, виходу із стану дезадаптації і дестабілізації [1, р. 147–160].

Нами поставлена задача – розробити механізми виходу організації із стану стохастичності і досягнення ними стійкого розвитку (гомеостазу) за рахунок використання ІКТ та впливу інформаційно-комунікативного процесу на діяльність організації як єдиного соціального організму. Визначальною проблемою глобального ІС є непропорційний доступ населення до інформаційних ресурсів ІС та ІКТ в цілому, що проявляється на нерівномірному економічному розвитку, зокрема в інформаційному секторі економіки в умовах стохастичності ІС, асиметричності інформації, що є глобальною проблемою в умовах посилення ентропії, що вимагає дослідження умов досягнення стійкого розвитку організації, розвиток яких відбувається в умовах трансформації ІС в «суспільство знань». Вирішальною проблемою глобального ІС є непропорційний доступ до інформаційних ресурсів та ІКТ в цілому, що сприяє нерівномірності розвитку економічних країн і необхідності пошуку подолання інформаційного пресінгу [2, р. 11–20]. Зараз, упровадження комп'ютеризованих інформаційних та комунікаційних технологій і, зокрема, Інтернету, дозволяє мережевим організаціям проявляти свою гнучкість та можливість адаптації, забезпечуючи їхню еволюційну природу. Це спричиняє безпрецедентну комбінацію гнучкості та виконання завдань, координованого прийняття рішень та децентралізованого виконання, індивідуалізованої виразності та глобальної, горизонтальної комунікації, що впроваджує вищу організаційну форму людської діяльності [10, с. 2].

Саморозгортання організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства є невід'ємною частиною проблеми підвищення ефективності економічної діяльності, що вимагає удосконалення стратегії управління прогнозування змін і виходу організації зі стану невизначеності. Складні ієрархічні системи представляють собою складний економічний, виробничий, організаційний організм, що складається з багатьох субструктурних підсистем, кожна з яких вимагає чіткого виділення меж її організації та виконання покладених на неї функцій. Організації як складні ієрархічні системи еволюціонують завдяки диференціації своїх структур і сприяють досягненню більш високих рівнів інтеграції своїх частин. Т. Парсонс відзначав, що еволюція від простих до прогресивно складних форм соціальної організації відбувається шляхом варіації та диференціації, які, диференціюючись, створюють підсистеми, кожна з яких виконує свої функції у відношенні до інших і включає в себе інші підсистеми. Згідно Н. Луманом, функцією соціальних систем є редукція складності соціального світу, яка, у міру диференціації складних ієрархічних соціальних систем, сприяє виникненню підсистем, що є більш автономними, та відтворюють себе аутопойетично.

Термін «саморозгортання» складних ієрархічних систем в умовах стохастичності інформаційного суспільства

визначає переходи якості від одного стану до іншого, так як саморозгортання відбувається в умовах онтогенезу, так і філогенезу соціальних систем. Саморозгортання соціальних систем будь-якої складності ми визначаємо як простір, у якому відбувається процес формування нової соціальної субстанції (якості), яка формується цим механізмом і перетворює дійсність на нову якість. В контексті саморозгортання складних ієрархічних систем відбувається самовиробництво системою інгредієнтів (складників), які реалізують процесуальну конфігурацію соціальної організації як буття складного соціуму [15, с. 146–149].

На початку 1970-х рр. У. Матурана і Ф. Варела написали декілька робіт, присвячених теорії аутопойезису («Biology of cognition» [Maturana, 1970] and 'Autopoiesis: The Organization of the Living' [Maturana & Varela, 1973]), які були передруковані у 1980-у рр. під назвою *Autopoiesis and Cognition: The Realization of the Living*. Теорію аутопойезису ми знаходимо у роботах Пітера М. Хейла (Peter M. Heil) (1980; 1984), який також розглядає теорію систем. Згідно теорій цих авторів організми є самовідтворюючими одиницями завдяки аналогічним механізмам, як саморегуляція і самореференція. Організація як складна аутопойетична система в умовах стохастичності інформаційного суспільства внутрішньо реалізує три проблеми: 1) аутодетермінація; 2) системна перспектива; 3) контекстуалізація (феноменологічні площини цієї теорії). Теорія аутопойезису розроблялася українськими вченими В. Бехом, С. Дорогунцовим, С. Поповим і А. Ральчуком, які досліджували зворотні зв'язки, а також стійкий розвиток суспільства як інструментарій складних ієрархічних систем [5, с. 8–19].

Саморозгортання організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства пояснюють процеси аутопойезису і самореференції, які взяті Н. Луманом з сучасної біології і використовуються для позначення процесів самовідтворення соціальних систем. Організація як аутопойетичні соціальні системи переробляють інформацію, що надходить із зовнішнього світу за допомогою певних структур, системних операцій та бінарного кодування. У широкому сенсі слова аутопойезис визначається як здатність організму до моніторингу свого оточуючого середовища, його регулювання і адаптації до нього. Складні ієрархічні соціальні системи слід визначити як комунікативні системи, що конститууються аутопойезисом завдяки посередництву механізму управління інформацією, що поступає із зовнішнього у внутрішнє середовище організації. Соціальні системи осмислюють дану інформацію, тим самим регулюють свої зовнішні зв'язки, включаючи розвиток відносин з іншими соціальними системами та зовнішнім світом. Організації як складні ієрархічні системи є складними системами тому, що вони здатні збирати і обробляти інформацію про самих себе і діяти на цій основі. Здатність соціальних систем до накопичення самореферентного знання означає, що у міру свого розвитку організації стають все більш незалежними і автономними. Здатність реагувати на виклики та загрози зі сторони зовнішнього оточуючого середовища сприяє тому, що організації як складні ієрархічні системи можуть вирішувати за рахунок саморефлексивності, так як здатні критично переробляти масиви інформації [4, с. 74–79].

Свою теорію Н. Луман застосував до аналізу багатьох різноманітних систем, що знайшло своє відображення

у працях: «Диференціація суспільства», «Екологічна комунікація» (1989), «Соціологічна теорія ризику», «Соціальні системи» (1955). Метою Н. Лумана був аналіз основних функціональних підсистем у процесі їх диференціації, зокрема таких, як право, політика, економіка, релігія тощо. Він вважав, що сучасне соціальне життя суміжне з випадковістю і внаслідок цього з ризиком, тому складним системам важко визначати свої функції, щоб досягти гомеостату, здатного регулювати життєдіяльність складних ієрархічних систем, які мають такі особливості, як відкритість, емерджентність, дисипативність, нелінійність [11].

Подальший розвиток понятійно-категорійного апарату теорії складних соціальних систем був запропонований Е. Юдіним, а саме на передній план були висунуті такі категорії, як структурування, взаємодія, конфлікт, перетворення, функціонування, розвиток, управління, корекція для того, щоб обґрунтувати морфологічну реальність організації та її здатність до саморозгортання в умовах невизначеності. Ця здатність була доведена завдяки самоорганізації, культурного ядра системи та управлінського циклу. В результаті вище задіяних механізмів Н. Луман прийшов до висновку, система, яка управляє власним світом, в кінцевому рахунку володіє собою, тобто саморозвивається завдяки самоорганізаційним процесам, так як в ній відбувається саморозгортання механізмів – економічних, соціальних, культурних тощо [11].

Система як складне ієрархічне ціле створює собою сукупність взаємодіючих підсистем (об'єктів), що володіють емерджентними властивостями. «Світ є система і сукупність систем, проте не будь-яка довільна сукупність об'єктів є системою», – відмічав Н. Луман [11]. Емерджентність – це наявність у сукупності об'єктів таких властивостей, які відсутні у будь-якого об'єкта з сукупності, а вплив – це властивість об'єкта за рахунок вихідних потоків речовини, енергії та інформації змінювати стан та поведінку інших об'єктів у системі. Для соціальних систем як складних ієрархічних систем слід застосовувати такі понятійні антиномії, у рамках яких визначаються основні параметри саморозгортання складних систем, а саме: 1) рівновагомість–нерівновагомість; 2) відкриті–закриті системи; 3) одноманітність–різноманітність; 4) симетрія–асиметрія; 5) лінійність–нелінійність; 6) передбачуваність–непередбачуваність [12].

Саморозгортання складних ієрархічних систем в умовах стохастичності інформаційного суспільства відбувається в контексті процесів ентропійності, яка свідчить про міру відхилення системи від еталонного (очікуваного) стану, що відбувається в результаті пониження діяльності інститутів державної влади та темпів розвитку економічного і соціального характеру. Саморозгортання складних ієрархічних систем в умовах невизначеності виходить на проблему використання трьох ключових ідей синергетичної парадигми: 1) нелінійності розвитку; 2) багатоваріантності чи альтернативності; 3) здатності соціально-економічної системи до якісного стрибка. В результаті саморозгортання системи проявляється тенденція до ієрархізації дисипативних структур в умовах невизначеності, що має суперечливий характер: досягнувши деякого максимального стану («простий аттрактор»), система змінюється деієрархізацією глобальної дисипативної структури,

а досягнувши свого граничного стану («дивовижний аттрактор»), вона змінюється невизначеністю [13, с. 237–251].

В результаті цих процесів, з однієї сторони, флуктуації приводять складну ієрархічну систему у стан нестійкості, а з іншої, – змістовно визначають результат самоорганізаційних змін системи. Складні соціальні системи, що саморозгортаються в умовах стохастичності інформаційного суспільства, мають свої особливості, так як пов'язані зі специфікою людського особистісного фактору, так і соціально-системними особливостями інформаційної системи, яка їм відповідає. Вивчення явищ самоорганізації, умов і напрямків самоорганізаційного якісного покращення, формування алгоритмів оптимізації траєкторії соціально-організаційного розвитку слід умовно назвати синергетично-рефлексивною моделлю організації як складної ієрархічної системи [8]. Для створення синергетично-рефлексивної моделі організації слід використовувати такі категорії, як мультиплікативність, інформаційне поле соціосистеми, рефлексивна взаємодія систем, які проявляються у результаті збільшення інформаційних чи фінансово-матеріальних потоків. Синергетично-рефлексивна модель організації як складної дисипативної системи складається з сукупності нелінійних процесів, зокрема динамічного хаосу як деякої зверхскладної упорядкованості і підсистем (групи елементів) різної природи, у контексті яких вивчення проблем динаміки, рівноваги взаємодії змінних, які приводять до кооперативних ефектів за рахунок переходу хаосу в порядок і навпаки до самоорганізації. У нелінійному світі по своїй природі зростає ймовірність здійснення малоїмовірних подій. Крім того, можливі формоутворення дискретні, квантовані, проміжні еволюційні форми нестійкі, нежиттєздатні, а симбіотичні системи з синергетичної точки зору представляють собою нестійкі структури, які піддаються швидкому розпаду [9]. Ми прийшли до висновку, що в основі саморозгортання складних ієрархічних систем в умовах стохастичності інформаційного суспільства лежить механізм самоорганізації, який представляє собою внутрішню стабільність систем різних рівнів. Ця стабільність забезпечується завдяки скоординованим діям влади, які компенсують вплив змінних оточуючого середовища та активність, яка направлена на досягнення поставленої суб'єктом цілі і створення моделі самоорганізації. Самоорганізація – це процес, у ході якого створюється, відтворюється і удосконалюється організація складної ієрархічної системи, а процеси самоорганізації можуть мати місце тільки у системах, які володіють високим рівнем складності і великою кількістю елементів, зв'язки між якими мають не жорсткий, а ймовірнісний характер [10].

Таким чином, еволюція організації від складної ієрархічної системи до синергетично-рефлексивної в умовах стохастичності інформаційного суспільства свідчить, що в основі синергетично-рефлексивної моделі організації – феномен самоорганізації, що направлений на подолання невизначеності і нестабільності. Для динамічного розвитку організації як складних соціальних систем необхідними є співвідношення певної частки хаосу, тобто спонтанної самоорганізації, і певної частки управління, зовнішнього контролю, і ці обидві складові самоорганізації «знизу» і «зверху» повинні

бути збалансованими. Потенційна частка свободи в умовах хаосу повинна бути не будь-якою, а такою, яка необхідна на кожній стадії розвитку організації, щоб свобода сприяла виходу з стану стохастичності (кризи) і сприяла знаходженню нових динамічних шляхів розвитку організації як складної ієрархічної системи [11].

Сама нелінійність розвитку організації приводить до існування особливостей, які представляють шляхи внутрішнього життя складних систем. Тим більше, що час від часу організація як складна ієрархічна система (і чим вона складніша, тим частіше проявляються такі стани), коли посилюються процеси турбулентності, хаотичні процеси і процеси ірраціональності в соціальному і культурному контекстах [12]. Хаос як складний взаємозв'язок елементів порядку і безпорядку в складних ієрархічних системах організації виконує ряд функцій, направлених на посилення процесів самоорганізації: 1) механізм самоструктурування відкритого нелінійного середовища і пошуки структур-аттракторів; 2) механізм синхронізації темпів еволюції підсистем всередині складної системи організації як ієрархічної системи, збереження її цілісності і підтримки її життя; 3) механізм побудови складних коеволюційних ландшафтів в економіці, екології, культурі; 4) механізм адаптації організації до плинних умов оточуючого середовища, так і різнонаправлених векторів індивідуальної поведінки окремих елементів і субструктурних рівнів організації; 5) механізм породження нових процесів морфогенезу, нових зв'язків, нових структур організації як складної ієрархічної моделі та її еволюції до синергетично-рефлексивної моделі організації; 6) механізм нової ролі інформаційно-комунікативного менеджменту на всіх рівнях організації [13].

В той же час відбувається і саморозвиток (еволюція) Інтернету, який сформувався як глобальна комунікаційна мережа, що є продуктом людської діяльності, яка сприяє трансформації ділового та комерційного менеджменту, формуванню інтернет-бізнесу та нової економіки як нової організаційної моделі мережевого підприємства чи організації з її електронною нервовою системою, ринків капіталу, праці та технологічних інновацій, що потребують формування Інтернет-культури. Використовуючи Інтернет як базове середовище комунікації та обробки інформації, бізнес приймає мережу в якості своєї організаційної форми. Відбувається модифікація капіталу та праці як основних чинників усіх комерційних процесів, зазнає змін і спосіб функціонування організацій. Модель мережевої організації чи підприємства, рушійною силою якої є Інтернет, не є прерогативою високих технологій, вона швидко поширюється в усіх сферах діяльності. Тому саморозгортання організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки повинно розглядатися не тільки, з однієї сторони, як цілісність, що саморозгортається, але й розуміння організації, яка не має такої цілісності, тому діє в умовах нестійкості, невизначеності, нерівноважності, нестабільності, стохастичності. Це дозволило нам зробити висновок, що в основі саморозгортання організації від складної ієрархічної системи до рефлексивно-синергетичної такі її характеристики, як аутопойезис, самореференція та самоорганізація, що є складовими компонентами синергетичної парадигми: 1) нелінійність розвитку;

2) альтернативність; 3) здатність соціально-економічної системи організації до якісного стрибка в нову якість за законами заперечення заперечення [14]. В наші дні слід говорити про стохастичність як головну негативну тенденцію буття, що об'єктивно діє в усіх сферах життєдіяльності і тому організації повинні мати програму виходу зі стану стохастичності при включенні організацій в глобальне інформаційне суспільство, та розвивати засоби, якими українська спільнота повинна протидіяти цим тенденціям [16, с. 26–30]. Організації як складні ієрархічні системи інтегруються у глобальний інформаційний простір і забезпечують інформаційну взаємодію людей, доступ до загальносвітових інформаційних ресурсів, в основі яких розвиток людського потенціалу, а також провідна роль науки, освіти, творчого потенціалу особистості. Розробка концепції розвитку організації як складної ієрархічної системи, що діє в умовах стохастичності, та виявлення механізмів її саморозгортання має стратегічне значення, так як від розробки цієї концепції залежить місце України у світовому співтоваристві, її конкурентоспроможність, розвиток культури і демократії, укріплення державності та інформаційної єдності України і всього людства, щоб зайняти гідне місце у системі міжнародних інформаційних відносин.

Список використаних джерел

1. Bazaluk O., Blazhevich T. Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality / «Philosophy and Cosmology». – Kiev: ISPC, 2013. – Vol.12. – P.147–160.
2. Bazaluk Oleg. The basic postulates of the universal evolution model «Evolving matter» / «Philosophy and Cosmology». – Kyiv: ISPC, 2015. – Vol.14. – P.11–20.
3. Бех В. П. Философия социального мира: гносеологический анализ: [Монография] / В. П. Бех. – Запорожье: «Тандем-У», 1999. – 284 с.
4. Вашкевич В. М. Исторична свідомість сучасної молоді: до методології дослідження / В. М. Вашкевич // Вища освіта України. – 2005. – №4. – С.74–79.
5. Воронкова В. Г. Управление как единый социальный организм / В. Г. Воронкова // Новая парадигма: [Альманах научных работ]. – Запорожье, 1999. – Вып.10. – С.8–19.
6. Voronkova Valentina, Maksimenyuk Marina, Nikitenko Vitalina. Humanistic Management in the Context of Philosophic Anthropology: Human Dimension / «Intellectual Archive». – Ontario, Kanada, 2016. – Vol.5, No.1. – P.37–48.
7. Горский Ю. М. Гомеостатика: модели, свойства, патологии // Гомеостатика живых, технических, социальных и экологических систем / Ю. М. Горский. – Новосибирск: Наука, Сиб. отд., 1988. – 322 с.
8. Кастельс Мануэль. Становление общества сетевых структур / Мануэль Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе: [Антология] / под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С.494–505.
9. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / М. Кастельс; [пер. с англ. О. И. Шкаратана]. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.
10. Кастельс М. Интернет і Галактика: Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Пер. з англ. – К.: Вид-во «Ваклер» у формі ТОВ, 2007. – 304 с.
11. Луман Николас. Общество как социальная система / Николас Луман; [пер. с нем. А. Антоновский]. – М.: Логос, 2004. – 232 с.
12. Месарович М. Общая теория систем. Математические основы / Я. Тахакира. – М.: Мир, 1978. – 110 с.
13. Максименюк М. Ю. Організації як об'єкт публічного адміністрування: теоретико-методологічні виміри / М. Ю. Максименюк // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2015. – №63. – С.237–251.
14. Окинавская хартия глобального информационного общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iis.ru/events/okinawa/charter.ru.html>.

15. Ополев П. П. Особенности бытия сложного соцума / П. П. Ополев / Грамота. – 2014. – №6 (44). – С.146–149.

16. Пунченко О. П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития / О. П. Пунченко // Философия и социальные науки: Научный журнал. – Минск: Белорусский государственный университет. – 2014. – №2. – С.26–30.

References

1. Bazaluk O., Blazhevich T. Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality / «Philosophy and Cosmology». – Kiev: ISPC, 2013. – Vol.12. – P.147–160.

2. Bazaluk Oleg. The basic postulates of the universal evolution model «Evolving matter» / «Philosophy and Cosmology». – Kyiv: ISPC, 2015. – Vol.14. – P.11–20.

3. Beh V. P. Filosofija social'nogo mira: gnoseologicheskij analiz: [Monografija] / V. P. Beh. – Zaporozh'e: «Tandem-U», 1999. – 284 s.

4. Vashkevych V. M. Istorychna svidomist' suchasnoi' molodi: do metodologii' doslidzhennja / V. M. Vashkevych // Vyssha osvita Ukraïny. – 2005. – №4. – S.74–79.

5. Voronkova V. G. Upravlenie kak edinyj social'nyj organizm / V. G. Voronkova // Nova paradygma: [Al'manah naukovyh prac']. – Zaporizhzhja, 1999. – Vyp.10. – S.8–19.

6. Voronkova Valentina, Maksimenyuk Marina, Nikitenko Vitalina. Humanistic Management in the Context of Philosophic Anthropology: Human Dimension / «Intellectual Archive». – Ontario, Kanada, 2016. – Vol.5, No.1. – P.37–48.

7. Gorskiy Ju. M. Gomeostatika: modeli, svojstva, patologii // Gomeostatika zhivyh, tehniceskikh, social'nyh i jekologicheskikh sistem / Ju. M. Gorskiy. – Novosibirsk: Nauka, Sib. otd., 1988. – 322 s.

8. Kastel's Manujel'. Stanovlenie obshhestva setevyh struktur / Manujel' Kastel's // Novaja postindustrial'naja volna na Zapade: [Antologija] / pod red. V. L. Inozemceva. – M.: Academia, 1999. – S.494–505.

9. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo, kul'tura / M. Kastel's; [per. s angl. O. I. Shkaratana]. – M.: GU VShJe, 2000. – 607 s.

10. Kastel's M. Internet i Galaktyka: Mirkuvannja shhodo Internetu, biznesu i suspil'stva. Per. z angl. – K.: Vyd-vo «Vakler» u formi TOV, 2007. – 304 s.

11. Luman Nikolas. Obshhestvo kak social'naja sistema / Nikolas Luman; [per. s nem. A. Antonovskij]. – M.: Logos, 2004. – 232 s.

12. Mesarovich M. Obshhaja teorija sistem. Matematicheskie osnovy / Ja. Tahakira. – M.: Mir, 1978. – 110 s.

13. Maksymenjuk M. Ju. Organizacii' jak ob'jekt publicnogo administruvannja: teoretyko-metodologichni vymiry / M. Ju. Maksymenjuk // Gumanitarnyj visnyk Zaporiz'koi' derzhavnoi' inzhenernoi' akademii': [zb. nauk. pr.]. – Zaporizhzhja: Vyd-vo ZDIA, 2015. – №63. – S.237–251.

14. Okinavskaja hartija global'nogo informacionnogo obshhestva [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.iis.ru/events/okinawa/charter.ru.html>.

15. Opolev P. P. Osobennosti bytija slozhnogo socuma / P. P. Opolev / Gramota. – 2014. – №6 (44). – S.146–149.

16. Puchenko O. P. Frejmy dlja reprezentacii sovremennogo jetaapa civilizacionnogo razvittija / O. P. Puchenko // Filosofija i social'nye nauki: Nauchnyj zhurnal. – Minsk: Belorusskij gosudarstvennyj universitet. – 2014. – №2. – S.26–30.

Voronkova V. G., Doctor of Philosophy Sciences, Professor, Head of the Department of Management of Organizations and project management, Zaporizhzhya State Engineering Academy (Ukraine, Zaporizhzhya), valentina-voronkova@yandex.ru

Maksimenyuk M. Yu., PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Management of Organizations and project management, Zaporizhzhya State Engineering Academy (Ukraine, Zaporizhzhya), marina.maximenuk@mail.com

Self-extracting organization as a complex hierarchical system in conditions of information society stohastichnosti

The article discusses the socio-philosophical foundations of self-extracting complex hierarchical systems under conditions of uncertainty, that manifested especially in terms of the stohastichnosti information society and network economy. Self-extracting organization as a complex hierarchical system demonstrates the transitions as from one State to another, both in terms of ontogenesis, and phylogenesis of social systems. It is possible to conclude that based on the samoreferencija, autopoezis are self-extracting and self that go on solving the problems of synergetic paradigm: 1) nonlinearity of development; 2) bagatovariantnosti or alternativeness

of the development; 3) ability of the social system of the qualitative leap in terms of uncertainty due to its self-organization.

Keywords: self-extracting, the Organization as a complex hierarchical system, uncertainty, self-organization, information society stohastichnost', synergetically-refl model organization.

Voronkova V. G., doktor filozofskih nauk, profesor, zavedujucja kafedroj menedzhmenta organizacij i upravlenja projektami, Zaporozh'skaja gosudarstvennaja inzhenernaja akademija (Ukraina, Zaporozh'e), valentina-voronkova@yandex.ru

Maksimenyuk M. Ju., kandidat filozofskih nauk, docent kafedry menedzhmenta organizacij i upravlenja projektami, Zaporozh'skaja gosudarstvennaja inzhenernaja akademija (Ukraina, Zaporozh'e), marina.maximenuk@mail.com

Саморазворачивание организации как сложной иерархической системы в условиях стохастичности информационного общества

Рассматриваются социально-философские основания саморазворачивания сложных иерархических систем в условиях неопределенности, которые проявляются в условиях стохастичности информационного общества и сетевой экономики. Саморазворачивание организации как сложной иерархической системы демонстрирует переходы качества от одного состояния к другому, как в условиях онтогенеза, так и филогенеза социальных систем. Это позволило сделать вывод, что в основе саморазворачивания находятся аутопоэзис, самореференция и самоорганизация, которые выходят на решение проблем синергетической парадигмы: 1) нелинейности развития; 2) многовариантности или альтернативности развития; 3) способности социальной системы организации к качественному прыжку в условиях неопределенности за счет ее самоорганизации.

Ключевые слова: саморазворачивание, организация как сложная иерархическая система, неопределенность, самоорганизация, стохастичность информационного общества, синергетически-рефлективная модель организации.

* * *

УДК 11:159.955.4

Бондар О. В.,
аспірант кафедри теоретичної і практичної
філософії, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
olegbondarb581@gmail.com

СПЕКУЛЯТИВНЕ САМООБҐРУНТУВАННЯ СУБ'ЄКТИВНОСТІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розглянуто проблему онтологічного статусу чистої суб'єктивності, а саме знання про знання. Демонструється, що предметне знання, коли його приймають за універсальну структуру будь-якого знання взагалі, призводить до апорій в спробі самообґрунтування. Досліджуючи основні положення спекулятивної стратегії обґрунтування суб'єктивності, автор виявляє аргументативний потенціал Гегелевої концепції суб'єктивності. Висновок, до якого приходить автор, полягає в необхідності розглядати предмет знання як самовідрізнання самого знання, а знання – самостосування предмета.

Ключові слова: знання, предмет, самообґрунтування, суб'єктивність.

Завдяки чому ми можемо про щось знати і на якій підставі ми відрізняємо предмет нашого знання від самого знання? Увиразивши питання «що ми знаємо, знаючи щось?», ми виявляємо, що знання про щось присутньо залежить від знання про знання (самознання), і позаяк ці протилежні аспекти знання належать одному й тому самому знанню, то й саме знання є протилежним собі. Але виявляється, що і предмет цього знання містить таку ж суперечність. Справді, коли ми знаємо, що знаємо щось, то як ми можемо розрізнити те, про що ми **знаємо**, від того, **що** ми знаємо про це «щось»? Але оскільки саме поняття «щось» витворюється лише на підставі знання про нього, то виявляється, що дистинкція між предметом знання («про що ми знаємо») і змістом знання («що ми знаємо про це «щось») в межах самого предметного знання не може бути подолана. Звідси виявляється, що один і той же предмет («щось») для предметного знання